

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПЛАСТИКОВИХ КАРТ

У статті визначено український ринок пластикових карт як стали нововведення, розкрито властиві особливості ринку пластикових карток, а також досліджено процес формування регіонального ринку банківських послуг із застосуванням пластикових карток.

The article outlines the Ukrainian market of the plastic cards as a sustainable innovation, reveals characteristic features of the payment cards market, and also the process of regional banking market with the use of plastic cards.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із важливих питань економічного розвитку України є поширення безготівкових розрахунків, у тому числі із використанням платіжних карток. Розвиток українського ринку платіжних карток за останні 14 років свідчить про численні переваги запровадження банками та використання громадянами цього платіжного засобу. За цей період 139 українських банків втілили в життя карткові програми та залучили до користування ними понад 37 млн. громадян.

Однак, за 2009 рік ринок платіжних банківських карт скоротився на 25%. Основні причини – втрата карткових клієнтів проблемними банками і припинення карткового кредитування. За даними НБУ, на початку 2010 року кількість карт, за якими було здійснено хоч би одну витратну операцію за останні 12 місяців, становить 29,1 млн. [1].

Україна займає одне з перших місць серед країн Східної Європи за кількістю карток у розрахунку на одну людину. А ось за показниками їх використання як повноцінного фінансового інструменту поки що залишається далеко позаду лідерів.

На сьогодні в Україні майже 40 мільйонів держателів платіжних карток. Проте недостатня обізнаність як самих споживачів, так і окремих представників торгово-сервісних мереж щодо можливостей цього платіжного інструменту стримує темпи розвитку ринку з величезним невикористаним потенціалом. За показником активності держателів платіжних карток Україна значно відстає від зарубіжних країн.

Середня кількість операцій по картці – менше 1 транзакції, тоді як у сусідній Польщі, наприклад, цей показник перевищує три транзакції. При цьому, у зарубіжних країнах на частку безготівкових розрахунків припадає, як правило, до 50% операцій за карткою чи навіть більше. А в Україні у цьому портфелі лише близько 16% транзакцій зі здійснення безготівкових розрахунків [2]. Тому дослідження проблеми формування регіонального ринку банківських послуг із застосуванням пластикових карт є актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. У сучасній вітчизняній економічній літературі недостатньо повно відображено значення пластикових карток в системі безготівкових розрахунків. Необхідність вивчення цих питань підтверджується самим життям. Пластикові картки вийшли на передові позиції в організації безготівкових розрахунків індустріально розвинених країн, поступово витісняючи готівку із обороту.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але сьогодні практика ставить більш складне завдання, ніж запровадження платіжних карток окремих міжнародних платіжних систем чи платіжних систем окремих банків. Цю проблему у вітчизняній науковій

літературі практично висвітлено дуже слабо. Окремі аспекти досліджено у роботах В. М. Гейця, В. І. Міщенко, А. М. Мороза, С. В. Науменкової, І. В. Сало, М. І. Савлука, А. С. Савченка та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні українського ринку пластикових карт як сталого нововведення, розкритті властивих особливостей ринку пластикових карток, а також дослідженні процесу формування регіонального ринку банківських послуг із застосуванням пластикових карт.

Виклад основного матеріалу дослідження. Батьківщиною пластикових карток є Сполучені Штати Америки. У 1914 році їх стали видавати своїм постійним клієнтам крупні американські магазини. У 1950 році у Нью-Йорку з'явилася ресторанна картка Diners Club, яка існує і понині, вже не тільки як «ресторанна карта», але як повноцінний платіжний засіб.

Досвід торгівлі сподобався і банкам, які незабаром почали випускати власні картки. Першим банком, що зробив це у 1951 році, став Franklin National Bank. У Західній Європі у 1950-і роки були спроби впровадити в оборот пластикові картки Diners Club і American Express, проте широке використання пластикових карток відноситься лише до 1970-м рокам [3].

На початку 90-х років платіжна система MasterCard International передала права на управління торговою маркою MasterCard асоціації Europay. На початку 1995 року картку Cirrus/Maestro поширювали більше ніж у 48 країнах світу.

Банк «Приватбанк» у 1996 р. почав випуск карток Visa GOLD і Visa BUSINESS. На сьогодні Україна стала сотою країною, яка отримала доступ до єдиної мережі VisaNet. Ця мережа об'єднує всіх членів асоціації для авторизації, клірінга і розрахунків. Характерно те, що основний конкурент асоціації Visa International у Європі – компанія Europey – оголосила про початок випуску своїх карт в Україні трохи раніше, так що конкурентна боротьба за український картковий ринок продовжується [4].

У 1998 р. банк АППБ «Аваль» провів успішні переговори з великими універмагами і підприємствами сфери послуг з приводу встановлення в них терміналів. У багатьох містах вже працює мережа магазинів і готелів, що приймають до оплати Optimum Card, Aval Card. На думку автора, впровадження таких банківських технологій на макrorівні призвело до скорочення готівки в обороті, а також прискорило час проходження платежів, що важливо для всієї української фінансової системи.

Для конкретних же банків це теж вигідно, тому що розширюється коло їхніх клієнтів. Банками м. Києва вже видаються кредитні картки стандарту системи Visa трьох типів – Classic, Business та Gold. Але самим реальним для фізичних осіб в Україні є придбання тільки картки Visa Classic, тому що кредитні картки Visa Gold відкривають тільки давнім, перевіреним і заможним клієнтам.

На сьогоднішній день найбільшими операторами, що надають послуги з процесингу міжнародних карток Europay і VISA є: «Приватбанк», «Райффайзен банк Аваль», «Укрексімбанк», «Ощадбанк», «УкрСиббанк», «ВАБанк», «ПравексБанк» та інші.

Розглядаючи український ринок пластикових карт як сталого нововведення, слід зазначити ряд властивих йому особливостей.

По-перше, ринок банківських послуг зазнає серйозних змін і останніми роками придбав всі риси ринку пластикових карт, що динамічно розвивався. З одного боку, українські банки активно працюють з міжнародними системами пластикових карт, а з іншого – вони самі включилися в конкурентну боротьбу за пальму першості на українському ринку високих технологій, створюючи власні електронні системи платежів і розрахунків або об'єднані системи пластикових карт. При цьому переважаючою є тенденція до об'єднання спочатку розрізнених систем багатьох банків і фірм в єдину універсальну платіжну систему.

По-друге, важлива особливість українського ринку пластикових карт полягає в тому, що основними елементами систем платежів є банківські картки. Банки-емітенти активно

конкурують між собою, прагнучи привернути більше клієнтів. В результаті гострої конкурентної боротьби знижується вартість карток і стягуваних комісійних за користування ними.

По-третє, розвиток інфраструктури ринку пластикових карт (мережі торгових і сервісних точок, що приймають до оплати пластикові карти, банкоматів, розрахункових центрів тощо) відстає від темпів випуску банківських пластикових карток.

Очевидно, що кожний з емітентів окремо не в змозі налагодити на належному рівні інфраструктуру власних карток (організувати канали зв'язку, встановити банкомати, створити широку торгову мережу обслуговування тощо). За оцінками для цього тільки в Києві необхідно витратити більше 200 млн. дол. США, а прибуток від реалізації відповідних програм можливий лише при обсязі емісії не менше 1-1,5 млн. карток. Ясно, що, об'єднавшись, емітенти справляться з цим завданням з набагато меншими витратами.

Але ще важливіше інше – добитися технологічної єдності, сумісності систем. І це завдання повинне розглядатися як головне, навіть якщо б кожен емітент карток поодиноці був в змозі справитися з фінансовою стороною проблеми. Інакше кажучи, необхідно не тільки економити кошти, але й прагнути уніфікації сфер і стандартів використання карток і технології їх обслуговування.

По-четверте, багато банків йдуть по шляху диверсифікації своєї діяльності, поєднання випуску міжнародних карток, членства в українських системах і випуску власних індивідуальних карток.

По-п'яте, українські банки-емітенти пластикових карт в більшості своїй випускають в обіг дебетові картки у зв'язку з особливостями економічної ситуації в країні (інфляція, платіжна криза, підвищені економічні ризики тощо). Банки прагнуть застрахувати себе від можливих втрат і тому при видачі навіть кредитної карти вимагають внесення страхового депозиту, що перевищує ліміт кредитування, що, безумовно, ставить суть «кредитної операції» під сумнів і дозволяє говорити про сурогатні українські кредитні картки або, по суті, платіжні картки. По-шосте, більшість карток, що емітуються в нашій країні, є магнітними внаслідок низької собівартості їх виробництва і обслуговування. Відповідно, банки вкладають величезні кошти в створення не менш дорогої інфраструктури для обслуговування цих карт. Але основним чинником, що перешкоджає швидкому переходу до електронних карток, є слабо розвинена інфраструктура для обслуговування магнітних карт. Потрібні величезні кошти для переобладнання існуючих систем.

Знаменний факт появи на українському ринку суперсучасних мікропроцесорних карток, які виходять на передові рубежі не тільки вітчизняної, але і світової системи розрахунків. Ситуація на регіональному ринку банківських послуг у 2010 році така (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість платіжних карток та інфраструктури їх обслуговування у Дніпропетровській області за 2010 рік [5].

Показник	Станом на 01.01.2010 р.	Станом на 01.04.2010 р.	Станом на 01.07.2010 р.	Станом на 01.10.2010 р.	Станом на 01.01.2011 р.
Загальна кількість емітованих банками платіжних карток	8 218 289	8 521 626	9 248 882	9 397 444	9 832 136
Кількість банкоматів	2 712	2 724	2 708	2 721	2 702
Кількість платіжних терміналів	11 715	11 702	13 593	11 905	12 196

Банківську систему Дніпропетровської області представлено 112 банківськими установами, з яких 14 – самостійні банки-юридичні особи, 98 – філії. Загальна кількість емітованих банками платіжних карток має тенденцію до збільшення, зокрема, за останні 12 місяців їх кількість зросла на 1 613 847 од. Спостерігається збільшення кількості банкоматів і платіжних терміналів.

Збільшення обсягів операцій з використанням пластикових карт обумовлене більшою мірою впровадженням зарплатних карт банками регіону. Оплата товарів і послуг населенням за допомогою пластикових карт натрапляє на технічну неготовність торгово-сервісної сфери.

Висновки і перспективи подальших розробок. Пластикові картки за останні десятиліття стали неодмінним атрибутом нашого життя. Практично кожен банк, що працює з приватними особами, надає своїм клієнтам можливість відкриття тих або інших банківських карток. Все більше і більше операцій сьогодні можна зробити за допомогою банківських карток. Ще кілька років тому картка асоціювалася в розумінні споживача з можливістю зручного способу здійснення покупок без необхідності використовувати наявні грошові кошти. Сьогодні за допомогою карток ми сплачуємо використання мобільних телефонів, покупки в Інтернеті, отримуємо доступ до дистанційного управління банківськими рахунками, користуємося всілякими дисконтними і бонусними програмами.

На ринку карткових продуктів у 2011 році можна буде спостерігати одразу декілька трендів. Перший – це активізація банківських пропозицій у сегменті кредитних карток з урахуванням відновлення кредитної активності у цілому по ринку. Ще один тренд – розвиток сервісних платіжних карток, не пов'язаних із зарплатними проектами. Їх частка може вирости до 20% у загальному обсязі карток.

Зміцнення практики проведення безготівкових розрахунків – це світова практика і Україна обов'язково її розвиватиме, у тому числі і в сегменті інтернет-платежів. Тим паче, що буквально на наших очах зростає нове покоління сервісоорієнтованого споживача, який починає активно використовувати Інтернет для оптимізації своїх покупок, оплати послуг, комунальних рахунків тощо.

Враховуючи, що основний споживач все глибше занурюватиметься в Інтернет для пошуку зручних сервісних рішень, і щодо банківських пропозицій теж, автор прогнозує активний розвиток послуги інтернет-банкінгу, добре інтегрованою у систему запитів активної сучасної людини. За допомогою інтернет-банкінгу клієнт зможе зробити свій побут комфортнішим, легко контролюючи будь-який рух своїх грошей за картковим рахунком та сплачуючи за допомогою даного сервісу послуги, які надаються йому різними компаніями.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт «Фінанси» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.tochka.net>.
2. Офіційний сайт «Фінансовий портал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fn.org.ua>.
3. Офіційний сайт «Вікіпедія: вільна енциклопедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>.
4. Офіційний сайт ПАТ КБ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.privatbank.ua>.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.